

PROZORRO ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ РИНКІВ

PROZORRO AS AN INSTRUMENT OF THE MARKET TRANSPARENCY IMPLEMENTATION

УДК 336.132.1

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.48-15>

Длугопольський О.В.

д.е.н., професор,
професор кафедри економіки
та економічної теорії

Тернопільський національний
економічний університет

Заклекта О.І.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри економіки
та економічної теорії

Тернопільський національний
економічний університет

Романишин А.А.

студентка
Тернопільський національний
економічний університет

Dluhopoldkyi Oleksandr

Ternopil National Economic University

Zakleka Olga

Ternopil National Economic University

Romanishyn Anastasiya

Ternopil National Economic University

У статті розглянуто особливості функціонування системи електронних публічних закупівель ProZorro, яка стала однією з найбільш вдалих економічних реформ після Революції Гідності в Україні. Актуальність теми зумовлена тим фактом, що публічні закупівлі є одним із основних факторів впливу на розмір бюджету держави. Проаналізовано динаміку тендерних торгів за 2018–2019 рр. в розрізі допорогових та надпорогових закупівель. Акцентовано на тому, що прозорість системи публічних закупівель використовується різноманітними громадськими організаціями та активістами для відстеження «сумнівних» публічних закупівель, розкриття зловживань у цій сфері, що є надзвичайно важливим аспектом антикорупційної діяльності. На основі розгляду світових практик електронних публічних закупівель запропоновано інструменти підвищення транспарентності ринків через удосконалення системи ProZorro в контексті усунення впливу людського чинника під час прийняття остаточного рішення щодо переможця електронних торгів.

Ключові слова: публічні закупівлі, закон, ринок, корупція, ProZorro.

В статье рассмотрены особенности функционирования системы электрон-

ных публичных закупок ProZorro, которая стала одной из самых удачных экономических реформ после Революции Достоинства в Украине. Актуальность темы обусловлена тем фактом, что публичные закупки являются одним из основных факторов влияния на размер бюджета государства. Проанализирована динамика тендерных торгов за 2018–2019 гг. в аспекте допороговых и надпороговых закупок. Акцентировано на том, что прозрачность системы публичных закупок используется различными общественными организациями и активистами для отслеживания «сомнительных» публичных закупок, раскрытия злоупотреблений в этой сфере, что является чрезвычайно важным аспектом антикоррупционной деятельности. На основе рассмотрения мировых практик электронных публичных закупок предложены инструменты повышения транспарентности рынков через усовершенствование системы ProZorro в контексте устранения влияния человеческого фактора при принятии окончательного решения о победителе электронных торгов.

Ключевые слова: публичные закупки, закон, рынок, коррупция, ProZorro.

The article deals with the peculiarities of the e-public procurement system ProZorro functioning, which has become one of the most successful economic reforms since the Revolution of Dignity in Ukraine. The relevance of the topic is due to the fact that public procurement is one of the main factors influencing the size of the public budget. The purpose of the article is to evaluate the current principles of transparency of public authorities' activity in Ukraine. Following the signing the Association Agreement with the EU and the introduction of the free trade area between Ukraine and the EU, Ukraine has undertaken to harmonize national legislation of public procurement to EU standards. Accordingly, February 17, 2016, a new Law on Public Procurement was signed, which made it possible for the entire public procurement system to be conducted exclusively in electronic form. The dynamics of tender bidding for the period 2018–2019 is analyzed in the context of different types of procurements. Foreign experience of functioning the system of electronic public procurements testifies that they allow to significantly saving taxpayers' money. Through 2018–2019 ProZorro helps to save over UAH 60 billion of public money. The largest customers in the field of public procurement in Ukraine are Naftogaz, Ukrzaliznytsia, State Highway Agency, Ministry of Energy and Coal Industry, Energoatom and others. However, Ukrzaliznytsia, as a railway monopolist, has the highest number of lots irregularities and, accordingly, almost 50% failure in public procurement. Public procurement reform in Ukraine has led to a number of positive changes: increased general public awareness of public procurement in Ukraine; ensured decentralization of trading floors; opened up opportunities for domestic buyers to join the global public procurement market; provided a higher level of security for documents posted via Internet; strengthened competitiveness in the short and long run. Attention is drawn to the fact that the transparency of the public procurement system is used by various public organizations and activists to track "dubious" public procurement, to detect abuse in this area, which is an extremely important aspect of anti-corruption activities. Based on a review of global e-procurement practices, have been proposed some tools to increase market transparency by improving ProZorro in the context of eliminating the impact of the human factor in making the final decision of the electronic auction winner. In order to work more effectively it is necessary to develop software for MAC, OS and Windows, in which a participant, having downloaded only once the documents, would be able to download them in one click each time. This program would have standardized requirements for a specific lot (if necessary, clearly identify the necessary additional documents for the customer). In general, the decision protocol on admission of the tenderer to the ProZorro system should be determined automatically, which eliminates the possibility that the contracting authority disqualifies the tenderer for its own interests or selects the tenderer for its own benefit.

Key words: public procurement, law, market, corruption, ProZorro.

Постановка проблеми. Забезпечення стабільного та ефективного розвитку економіки є пріоритетним завданням держави. Українською владою на конституційному рівні закріплено основний курс держави, яким є набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору [1], що передбачає виконання Україною певних умов, пов'язаних перш за все з імплементацією вітчизняного законодавства до європейських стандартів, його адап-

тацією та зміною згідно з міжнародними нормами та правилами. Особливої уваги заслуговує реформа сфери публічних закупівель, які здійснюються за державні кошти.

Сьогодні система електронних закупівель є інструментом, що підвищує підзвітність та прозорість у сфері публічного управління та адміністрування. В еру цифрових технологій комерційні фірми та державні установи все більше використовують електронні системи для більш ефективного,

передбачуваного, прозорого й безпечного управління ланцюжком своїх закупівель та поставок. Електронний обмін та зберігання даних замість використання паперових документів підвищує прозорість та точність державних витрат. Електронна закупівля забезпечує передбачуваність, оскільки продавці знають, чого очікувати, й можуть аналізувати хід виконання замовлення, найчастіше в режимі реального часу. Система ProZorro визнана однією з найбільш знакових та успішних реформ в Україні [2; 3], яка отримала низку міжнародних нагород і стала рішенням, яке дає змогу «всім бачити все». Система електронних закупівель є не лише засобом виявлення корупції та протидії їй завдяки численним інструментам моніторингу та аналізу публічних закупівель, але й способом забезпечення транспарентності ринків. Ця система є унікальною за своєю будовою, адже поєднує трьохсторонню координацію, а саме держави, бізнесу та громадськості. Після декількох років роботи системи, успіхів, перших перепон та виявлених недоліків вкрай актуальним є вдосконалення функціонуючої системи та переведення її на новий, кращий рівень задля суттєвого зменшення корупційних зловживань [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Електронна система публічних закупівель необхідна для того, щоби забезпечити прозорість процесу закупівель, підвищити довіру бізнесу до держави та ефективність у боротьбі з корупцією, забезпечити транспарентність ринків. Щоби мати змогу користуватися системою електронних державних закупівель, необхідно мати електронні засоби, які використовуються на кожному етапі закупівельного процесу [5]: спочатку на етапі визначення вимог, далі – під час подання пропозицій до здійснення платежів, а згодом – під час потенційного управління контрактами.

Питанню ефективності функціонування законодавчого регулювання системи публічних закупівель приділяється постійна увага. За останні роки опубліковано низку праць, спрямованих на критичне осмислення розвитку та становлення законодавчої бази у сфері закупівель.

Зокрема, серед зарубіжних авторів публічні закупівлі розглядають А. Бернард, К. Леон де Маріз, К. Менард [6], С. Аніруд [7], Е. Уярра [8]. Серед вітчизняних дослідників можна виділити таких, як А. Куц [4], В. Вареник, Л. Євчин [5], А. Міхальська [9], Ю. Голуб [10], О. Дишкант [11], О. Овсянюк-Бердадіна [12], І. Парасій-Вергуненко [13]. Незважаючи на наявність багатьох публікацій з проблематики публічних закупівель, подальшого дослідження потребують особливості функціонування системи публічних закупівель з урахуванням специфіки сучасних соціально-економічних перетворень.

Постановка завдання. Метою статті є оцінювання сучасних принципів прозорості діяльності

органів державної влади в Україні. Для досягнення мети слід виконати такі завдання:

- аналіз найбільших замовників у системі ProZorro в Україні;
- розгляд найважливіших проблем сфери публічних закупівель України;
- визначення напрямів удосконалення вітчизняного законодавства у сфері публічних закупівель, підвищення відкритості органів державної влади в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Публічні закупівлі становлять значну частину державних витрат. Так, за оцінкою Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [14], обсяг публічних закупівель у 2017–2018 рр. склав понад 500 млрд. грн., що становить 16,8% від ВВП України. Вони є одним з основних факторів впливу на розмір бюджету держави, адже забезпечують державні потреби в благах, необхідних для вирішення соціально-економічних проблем, підтримання обороноздатності країни тощо.

Регулювання державних закупівель в усьому світі є об'єктом пильної уваги з боку законодавців, оскільки в цьому разі сам покупець (держава) зацікавлений у максимальній ефективності процесу. Одним з важливих напрямів законотворчої діяльності цієї сфери в усьому світі стала боротьба за чесну конкуренцію, яка, відповідно до класичних постулатів економічної науки, повинна привести до зниження цін.

До 2016 р. в Україні діяла нормативно-правова та інституційна база, що регулювала так звані паперові процедури публічних закупівель. Ця система давала можливість здійснення численних зловживань з боку державних замовників, була складною й обтяжливою для постачальників, не забезпечувала доступу до громадського та професійного контролю [15]. Після підписання Угоди про асоціацію з ЄС та запровадження зони вільної торгівлі між Україною та ЄС з 1 січня 2016 р. Україна зобов'язалась гармонізувати національне законодавство у сфері державних закупівель до стандартів ЄС. Відповідно до цього 17 лютого 2016 р. було підписано новий Закон України «Про публічні закупівлі», який сприяв тому, що вся система публічних закупівель стала провадитись виключно в електронній формі.

Команда волонтерів та однодумців у 2014 р. створила електронну систему ProZorro, яка за рік роботи в пілотному режимі показала перші результати, а з 1 серпня 2016 р., згідно із Законом України «Про публічні закупівлі» № 922-VIII, стала обов'язковою для всіх закупівель, а саме центральних органів влади, великих підприємств та природних монополістів, вартість яких перевищує порогові значення (від 200 тис. грн. для товарів і послуг, від 1,5 млн. грн. для робіт) [2; 16].

Електронні публічні закупівлі здійснюються через центральну базу даних, до якої підключено

комерційні авторизовані електронні майданчики, такі як smarttender.biz, privatmarket.ua, public-bid.com.ua, newtend.com, lp.zakupki.com.ua, bid.e-tender.biz, zakupki.prom.ua, www.dzo.com.ua. Електронні майданчики не спеціалізуються на предметах закупівлі й діють за принципом конкуренції. Учасники публічних закупівель (продавці) вибирають майданчик самостійно, а інформація, що поступає на майданчик, автоматично поширюється на інші.

Згідно з офіційною інформацією протягом 2018–2019 рр. завдяки ProZorro економія державних коштів по допорогових закупівлях становить більше 12 млрд. грн., по надпорогових – понад 48 млрд. грн. [17]. Сьогодні свої закупівлі здійснюють більше 8 мільйонів держзамовників, оголошено понад 1,5 млн. тендерів. Україна як член Угоди СОТ про державні закупівлі (GPA) стала ще більш відкритою для іноземних учасників і отримала доступ до закупівель за кордоном [18].

Робота в системі електронних закупівель ProZorro складається з таких етапів:

- 1) подання на електронний майданчик в Інтернеті оголошення про те, що замовник хоче закупити або які послуги потрібно отримати;
- 2) проведення електронних аукціонів;
- 3) визначення замовником переможця торгів;
- 4) укладання договору з переможцем, постачання товарів, виконання робіт і послуг, оплата.

Всі державні закупівлі в системі ProZorro умовно поділяються на допорогові та надпорогові. Пороги закупівель визначаються відповідно до пункту 1 статті 2 Закону України «Про публічні закупівлі», а схематичне зображення кожної з цих процедур наведено на рис. 1, 2.

Головна ідея, закладена в систему ProZorro під час її створення, полягає в тому, що «всі бачать все» (тобто учасникам надається можливість бачити й аналізувати оприлюднену на торгах інформацію [5]). Крім того, слід зазначити, що

цю інформацію можуть аналізувати й використовувати не тільки учасники торгів, але й усі бажаючі, тому що діє принцип відкритості торгів. Такою прозорістю часто користуються різноманітні громадські організації та активісти для відстеження «сумнівних» публічних закупівель, розкриття зловживань у цій сфері.

Для наочного представлення цього розглянемо загальну статистику закупівель протягом 2018–2019 рр. Як видно з табл. 1, загальна кількість лотів як по допорогових, так і по надпорогових закупівлях скоротилась, що відобразилось на поточній сумі договорів, яка також зменшилась. Проте одночасно зменшилась кількість дискваліфікацій учасників. Зросла кількість організаторів публічних закупівель на 361 по допорогових і на 331 по надпорогових закупівлях. Кількість проведених тендерів по допорогових закупівлях збільшилась на 50 823, тоді як по надпорогових вона скоротилась на 8259.

Найбільшими постачальниками по допорогових закупівлях в Україні є такі компанії, як «Епіцентр», «Лівайн Торг», «Український папір», «Укртелеком», тоді як по надпорогових – «Медичний центр МТК», «Київтеплоенерго», «Київобленерго», «Вог», «Окко Контракт».

Найбільшими замовниками у сфері публічних закупівель України, як засвідчує табл. 2, є «Нафтогаз України», Укрзалізниця, Державне агентство автомобільних доріг, Міністерство енергетики та вугільної промисловості, Енергоатом тощо. Проте Укрзалізниця як монополіст у сфері залізничних перевезень має найбільшу кількість лотів із порушеннями та, відповідно, майже 50% неуспішності у проведенні публічних закупівель.

Зарубіжний досвід функціонування системи електронних публічних закупівель свідчить про те, що вони дають змогу суттєво зекономити кошти платників податків. Так, у Південній Кореї електронні закупівлі системи KONEPS значно підвищили

* Законом не зазначено, що закупівлі бюджетом менше 50 000 грн. мають проходити через процедуру допорогових закупівель, але на це можуть впливати постанови органів місцевого самоврядування

Рис. 1. Модель допорогових закупівель

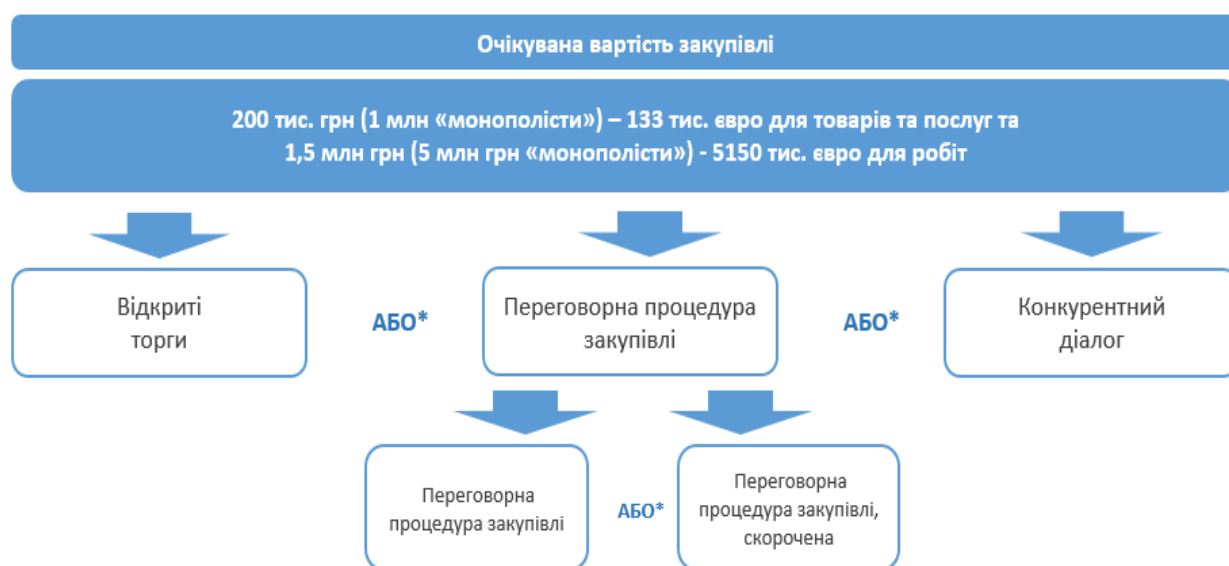
Джерело: [19]

транспарентність цього ринку, даючи змогу не лише подавати заявки через Інтернет, але й зменшувати можливості державних службовців приймати довільні рішення, скорочуючи витрати постачальників, зацікавлених брати участь у публічних торгах. В результаті цього кількість учасників торгів зростає втричі. Аналогічно у Бразилії реалізація системи електронних закупівель привела до економії трансакційних витрат на 51% та зниження на 25,5% цін у 2000–2006 рр. [21, с. 28]. У Туреччині постачальники зекономили приблизно 18 млн. євро на рік лише завдяки можливості отримати онлайн-доступ до тендерних документів. Замовники також повідомили про економію 1,15 млн. євро через відміну друку тендерних документів. Тендерна документація, опублікована в Інтернеті, сприяла зростанню

середньої кількості тендерів до 5,6 порівняно з 3,3 за існування типової паперової процедури [21, с. 29].

Реформа публічних закупівель у вітчизняних реаліях привела до низки позитивних змін, а саме:

- збільшила загальну обізнаність громадян України щодо публічних закупівель;
- забезпечила децентралізацію торговельних майданчиків (на кінець грудня 2019 р. працює 27 приватних торговельних майданчиків для всіх закупівель замість одного державного);
- відкрила для вітчизняних закупівельників можливість долучитись до глобального ринку державних закупівель (з травня 2016 р. Україна, приєднавшись до Угоди СОТ про державні закупівлі (GPA), бере участь у державних закупівлях 45 країн – членів угоди);

*за настання підстав згідно Закону України «Про публічні закупівлі»

Рис. 2. Модель надпорогових закупівель

Джерело: [19]

Таблиця 1

Основні показники публічних закупівель в Україні за 2018–2019 рр.

Показники	Допорогові закупівлі			Надпорогові закупівлі		
	2018 р.	2019 р.	Зміна	2018 р.	2019 р.	Зміна
Загальна кількість лотів	1 029 697	1 000 736	-28 961	291 132	270 391	-20 741
Очікувана вартість лотів, грн.	216 302 891 227,36	150 368 231 136,49	-65 934 660 090,87	798 629 786 230,52	810 401 547 076,71	11 771 760 846,19
Кількість договорів	950 429	10 19 828	69 399	165 570	145 900	-19 670
Поточна сума договорів, грн.	1 312 380 994 193,81	12 727 470 195,72	-1 299 653 523 998	446 057 128 217,99	338 552 615 982,71	-107 504 512 235,28
Кількість організаторів	26 885	27 246	361	16 255	16 586	331
Кількість дискваліфікацій	49 917	40 497	-9 420	74 528	70 607	-3 921
Кількість тендерів	1 021 251	1 072 074	50 823	230 659	222 400	-8 259
Найбільші постачальники	ТОВ «Епіцентр К», ТОВ «Лівайн Торг», ТОВ «Український папір», ТОВ «Укртелеком»			ТОВ «Медичний центр МТК», КП «Київтеплоенерго», ПАТ «Київобленерго», ТОВ «Бадм-Б», ТОВ «Вог», ПП «Окко Контракт»		

Джерело: складено авторами на основі [20]

Показники публічних закупівель найбільших замовників в Україні

Орган закупівлі	Лоти з ризиками, %	Середня кількість учасників, %	Частка неуспішних лотів, %	Кількість лотів з порушеннями	Очікувана вартість, грн.	Кількість лотів
Державне агентство автомобільних доріг України	42,9	1,71	18,6	224	259 939 308 604,79	6 843
ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України»»	20,9	1,94	30,1	104	112 660 263 742,68	19 154
Укрзалізниця	42,1	1,68	49,9	755	92 598 216 141,50	41 881
Міністерство енергетики та вугільної промисловості України	35,4	1,47	28,3	42	46 243 513 781,66	8 005
Управління капітального будівництва	31,0	1,58	13,9	81	39 705 108 466,17	7 385
НАЕК Енергоатом	41,6	2,03	22,0	186	36 874 444 409,70	14 497
Департамент транспортної інфраструктури	26,7	1,81	27,4	66	35 139 738 469,69	12 260
Департамент ЖКГ	15,1	1,23	11,5	65	34 640 844 055,56	15 336
Департамент благоустрою та інфраструктури	24,6	1,58	27,4	17	22 900 621 388,38	4 548
Департамент охорони здоров'я	17,1	1,38	13,9	266	22 565 573 609,25	99 531

Джерело: складено авторами на основі [20]

– забезпечила більш високий рівень безпеки документів, розміщених через Інтернет;

– зробила електронну форму закупівель одним із багатьох рушійних факторів посилення конкурентоспроможності у короткостроковій та довгостроковій перспективі.

Проте, незважаючи на значні переваги з моменту запуску ProZorro, електронна система не вирішила всіх проблем у сфері публічних закупівель, до яких слід віднести:

– неподолану корупційну складову у сфері публічних закупівель;

– висування вимог замовником, які постачальник не в змозі виконати у встановлений термін;

– висування розмитих формулювань замовником, нерозуміння яких може стати причиною дискваліфікації постачальника;

– допущення граматичних помилок в назві предмета закупівлі, розміщення тендера в неправильній категорії, що приводять до складнощів пошуків тендера для постачальника;

– те, що замовник, бажаючи зробити переможцем торгів «свого» постачальника, дискваліфікує всіх інших учасників торгів нечесними методами незалежно від запропонованої ними ціни.

На відміну від інших країн світу, в Кримінальному кодексі України немає жодної спеціальної норми, яка б стосувалась порушень законодавства у сфері закупівель. Проте надати статистичну

інформацію щодо кількості проваджень важко, оскільки Єдиний державний реєстр судових рішень містить сукупну інформацію щодо всіх процесуальних документів, які розміщені в межах кримінального судочинства.

У відповідь на порушення замовника постачальник може здійснювати такі дії, які дадуть змогу залишатися конкурентним на українському ринку [22]:

– надавати порушенню розголосу (у ЗМІ, соціальних мережах, на моніторинговому порталі DoZorro);

– формувати імідж «компанії-борця»;

– звертатися до замовника з вимогою змін умов публічних торгів, які обмежують рівну участь постачальників у торгах;

– оскаржувати умови публічних закупівель;

– уважно читати умови закупівлі;

– використовувати систему ризик-індикаторів DoZorro;

– оскаржити рішення замовника.

Скарги на неправомірні рішення можна подавати тільки через майданчики, які є учасниками ProZorro. Вони мають бути оформлені відповідно до встановлених вимог, а запорукою успіху є чітка аргументація позиції постачальника, чиї права були порушені [20; 22; 23]. Як свідчать дані рис. 3, у 2019 р. усього з 6,4 тис. скарг на рішення лише 20% були задоволені.

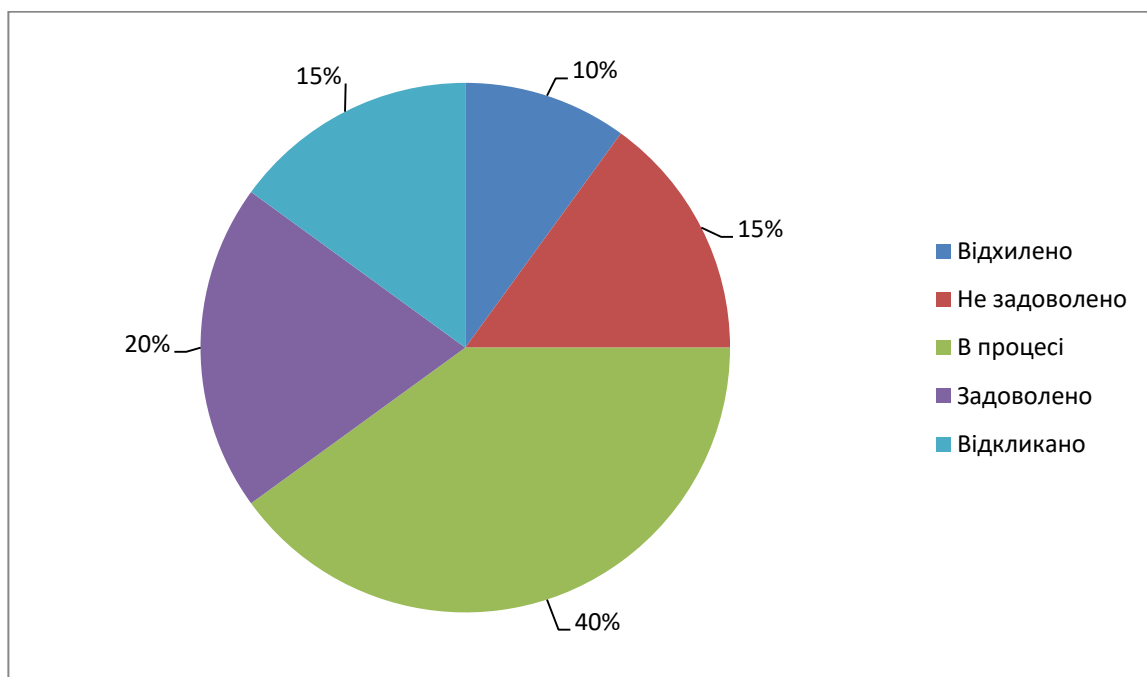

Рис. 3. Структура вимог і скарг у 2019 р.

Джерело: складено авторами на основі [20]

Задля покращення державних закупівель доцільно розробити комплексну програму діяльності у цій галузі, передбачивши в ній вжиття конкретних і дієвих заходів. Так, для ефективнішої роботи разом із системою ProZorro варто розробити програмне забезпечення для MAC, ОС і Windows, у якому учасник, завантаживши лише один раз документи в програму, мав би можливість щоразу завантажувати їх лише в один клік. Ця програма мала б стандартизовані вимоги під конкретний лот (за необхідності можна було б чітко виділяти необхідні додаткові документи для замовника). Така програма не дасть можливості замовнику вимагати від учасників надання зайвих документів, які суперечать Закону України про «Публічні закупівлі», оскільки в ній не буде поля для введення зайвих вимог до учасника. Також буде відразу відображено для учасника перелік необхідних документів, які потрібно дозавантажувати у програму, або вона згенерує їх сама для завірення електронним цифровим підписом (ЕЦП).

Протокол рішення про допуск учасника до торгів система ProZorro загалом має визначати автоматично, що виключить можливість того, що замовник з власних інтересів дискваліфікує учасників або вибере учасника для власної вигоди. Це сприятиме зменшенню кількості позовних заяв учасників до Державної фіскальної служби України та МВС за втрачену вигоду через їхню дискваліфікацію з провини контролюючих органів.

Вважаємо за необхідне також зробити контроль ЕЦП, оскільки нерідко з боку замовників протоколи чи рішення підписуються не всім складом

тендерного комітету, а лише однією людиною, що є підтвердженням того, що особа діє в цілях особистої вигоди. Програма автоматично зможе визначати переможця торгів, а також не допускати до реєстрації в системі ProZorro недобросовісних замовників. Це повністю виключить людський фактор, який може вплинути на рішення з того чи іншого питання. Якщо ця програма зможе працювати коректним чином, це виключить необхідність створення тендерних комітетів на державних підприємствах, що зекономить час та кошти державних підприємств. Необхідно також ввести покарання для відповідальних осіб з боку замовників за порушення процедури державної закупівлі або неправомірну дискваліфікацію учасника через притягнення їх до цивільної та адміністративної відповідальності.

Висновки з проведеного дослідження. Загалом удосконалення системи публічних закупівель має унеможливити необґрунтоване завищення ціни на товари та послуги з боку учасників торгів, подання недостовірної інформації про учасників закупівель та зловживання службовим становищем під час застосування тендерів з одним постачальником. Оцінюючи публічні закупівлі з точки зору перспектив для українських підприємств, зауважуємо про чудову нагоду їх виходу на нові перспективні ринки збуту для розширення своєї діяльності та, відповідно, збільшення прибутковості власного бізнесу. Однак така стратегія можлива лише за дотримання чесної конкуренції, відсутності корупційних зловживань та розвитку якісних інститутів державної влади.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Україна – ЄС: реалії та перспективи співпраці. URL: <http://dunrda.gov.ua/ehdinij-den-informuvannya> (дата звернення: 15.12.2019).
2. Гальчинський Л., Гаврилова А. Оцінка функціонування електронної системи "ProZorro" як інструмента державних закупівель. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/102574/97652> (дата звернення: 15.12.2019).
3. У Києві відкрився найбільший світовий форум із публічних закупівель. URL: <https://prozorro.gov.ua/news> (дата звернення: 15.12.2019).
4. Куц А. Переведення закупівель в електронний формат як ефективний інструмент боротьби з корупцією. Київ, 2017. URL: <http://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2017/02/NDR-Kuts.pdf> (дата звернення: 15.12.2019).
5. Вареник В., Євчин Л. Особливості застосування системи державних закупівель ProZorro. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2016. № 2 (21).
6. Bernard A., Léon de Mariz Ch., Ménard C. Public Procurement Reforms in Africa: Challenges in Institutions and Governance. Oxford University Press, 2014.
7. Anirudh S. Internationalization of Government Procurement Regulation: The Case of India. *Research Paper*. 2015. Vol. 86.
8. Uyarra E. The Impact of Public Procurement of Innovation. *Handbook of Innovation Policy Impact*. Cheltenham : Edward Elgar, 2016. P. 355–381.
9. Міхальська А. Перевірка державних закупівель як новий різновид фінансового контролю. *Фінансовий контроль*. 2007. № 6 (41).
10. Голуб Ю. Сутність та роль контролю державних закупівель у сучасних умовах. *Економіка розвитку*. 2012. № 1 (61). С. 54–58.
11. Дишкант О. Теоретико-організаційні засади фінансового контролю державних закупівель. *Світ фінансів*. 2011. Вип. 4. С. 128–139.
12. Овсянюк-Бердадіна О. Напрями вдосконалення елементів процедурної підсистеми механізму державних закупівель послуг. *Державні закупівлі України*. 2009. № 5. С. 14–16.
13. Парасій-Вергуненко І. Аналіз публічних закупівель: методичні та практичні аспекти. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Економіка». 2017. № 7 (35). С. 65–71.
14. Плани державних закупівель. URL: <https://dzi.gov.ua/about-company/plani-derzhavnih-zakupivel> (дата звернення: 15.12.2019).
15. Марусей Т., Білик Т. Актуальні аспекти реформи державних закупівель. *Аграрна наука та освіта в умовах Євроінтеграції*. 2018.
16. Допорогові закупівлі: від А до Я. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/bb/2017> (дата звернення: 15.12.2019).
17. Показники 2018–2019. URL: www.bi.prozorro.org (дата звернення: 15.12.2019).
18. Види закупівель. URL: <https://e-tender.ua/training-tenders/teoriya-zakupivel-3/vidi-zakupivel-6> (дата звернення: 15.12.2019).
19. Планування закупівель. URL: <https://infobox.prozorro.org/articles/planuvannya-zakupivel-noji-diynalnosti> (дата звернення: 15.12.2019).

20. Моніторинговий портал DoZorro. URL: <https://dozorro.org> (дата звернення: 18.11.2019).

21. Benchmarking public procurement. Assessing public procurement regulatory systems in 180 economies. International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. 2017.

22. Проти ProZorro: найчастіші порушення в системі. URL: <https://education.zakupki.prom.ua> (дата звернення: 10.12.2019).

23. Інтерактивний інструмент для пошуку додаткових угод в Prozorro. URL: <http://cep.kse.org.ua/dopky.html> (дата звернення: 15.12.2019).

24. Про електронний цифровий підпис : Закон України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/852-15> (дата звернення: 15.12.2019).

25. Про публічні закупівлі : Закон України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/922-19> 31 (дата звернення: 15.12.2019).

REFERENCES:

1. Ukraine – ES: realii ta perspektivi spivpratsy [Ukraine – EU: reality and perspectives of cooperation]. URL: <http://dunrda.gov.ua/ehdinij-den-informuvannya> (accessed 15 December 2019).
2. Halchinskyi L., Havrilova A. Otsinka funkcionuvannya elektronnoji sistemi "ProZorro" yak instrumenta derzavnih zakupivel [The evaluation of the electronic system "ProZorro" functioning as an instrument of public procurement]. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/102574/97652> (accessed 15 December 2019).
3. U Kievi vidkrivsa najbilshij svitovij forum z publichnih zakupivel [The biggest world forum of public procurement is opened in Kyiv]. URL: <https://prozorro.gov.ua/news> (accessed 15 December 2019).
4. Kutz A. Perevedennja zakupivel v elektronnij format jak effektivnij instrument borotbi z koruptsiejju [Transformation of the procurement in electronic format as an effective anti-corruption tool]. K., 2017. URL: <http://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2017/02/NDR-Kuts.pdf> (accessed 15 December 2019).
5. Varenik V., Yevchin L. Osoblivosti zastosuvannya sistemi derzavnih zakupivel ProZorro. *Evropejskyi vektor ekonomichnogo rozvitku* [The peculiarities of using ProZorro public procurement system. *European vector of economic development*]. 2016. № 2 (21).
6. Bernard A., Léon de Mariz Ch., Ménard C. Public Procurement Reforms in Africa: Challenges in Institutions and Governance. Oxford University Press, 2014.
7. Anirudh S. Internationalization of Government Procurement Regulation: The Case of India. *Research Paper*. 2015. Vol. 86.
8. Uyarra E. The Impact of Public Procurement of Innovation. *Handbook of Innovation Policy Impact*. Cheltenham : Edward Elgar, 2016. P. 355–381.
9. Mikhalska A. Perevirka derzavnih zakupivel jak novij riznovid finansovogo kontroly. *Finansovij kontrol* [Checking public procurement as a new kind of financial control. *Finance control*]. 2007. № 6 (41).
10. Golub Y. Sutnist ta rol kontroly derzavnih zakupivel v suchasni umovah. *Ekonomika rozvitku* [The essence and role of public procurement control in modern conditions. *Economy of development*]. 2012. № 1 (61). P. 54–58.
11. Dyshkant O. Teoretiko-organizatsijni zasadi finansovogo kontroly derzavnih zakupivel. *Svit finansiv*

[Theoretical and organizational aspects of public procurement financial control. *World of Finance*]. 2011. Vol. 4. P. 128–139.

12. Ovsyanuk-Berdadina O. Naprawy vdoskonalenna elementiv protsedurnoji pidsystemi mehanizmu derzavnih zakupivel poslug. *Derzavni zakupivli Ukraini* [The ways of improving the elements of procedures system of public service procurement mechanism. *Public Procurement of Ukraine*]. 2009. № 5. P. 14–16.

13. Parasij-Vergunenکو I. Analiz publichnih zakupivel: metodichni ta praktichni aspekti. *Naukova zapiski Natsionalnogo universitetu "Ostrozka akademija". Serija "Ekonomika"* [Public procurement analysis: methodical and practical aspects. *Scientific Notes of the National University "Ostroh Academy": Economics Series*]. 2017. № 7 (35). P. 65–71.

14. Plani derzavnih zakupivel [Public procurements plans]. URL: <https://dzi.gov.ua/about-company/plani-derzhavnih-zakupivel> (accessed 15 December 2019).

15. Marusej T., Bylyk T. Aktualni aspekti reformi derzavnih zakupivel. *Agrarna nauka ta osvita v umovah Yevrointegratsii* [Current Aspects of Public Procurement Reform. *Agrarian Science and Education in the Context of European Integration*], 2018.

16. Doporogovi zakupivli: vid A do Ya [Low-cost purchases: from A to Z]. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/bb/2017> (accessed: 15 December 2019).

17. Pokazniki 2018–2019 [Indicators 2018–2019]. URL: www.bi.prozorro.org (accessed 15 December 2019).

18. Vidi zakupivel [Types of purchases]. URL: <https://e-tender.ua/training-tenders/teoriya-zakupivel-3/vidi-zakupivel-6> (accessed 15 December 2019).

19. Planuvanna zakupivel [Procurement planning]. URL: <https://infobox.prozorro.org/articles/planuvannya-zakupivelnoji-diyalnosti> (accessed 15 December 2019).

20. Monitoringovij portal DoZorro [Monitoring portal DoZorro]. URL: <https://dozorro.org> (accessed: 18 November 2019).

21. Benchmarking public procurement. Assessing public procurement regulatory systems in 180 economies. International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2017.

22. Proti ProZorro: najchastishi porushenna v systemi [Against ProZorro: the most frequent system violations]. URL: <https://education.zakupki.prom.ua> (accessed 10 December 2019).

23. Interaktivnij instrument dla poshuku dodatkovih ugod v Prozorro [An online tool for finding additional deals in Prozorro]. URL: <http://cep.kse.org.ua/dopky.html> (accessed 15 December 2019).

24. Zakon Ukraini "Pro elektronnij tzifrovij pidpis" [Law of Ukraine "On electronic digital signature"]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/852-15> (accessed 15 December 2019).

25. Zakon Ukraini "Pro publichni zakupivli" [Law of Ukraine "On public procurement"]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/922-1931> (accessed 15 December 2019).